

Grøn Viden

Frugt og bær. Sådan lykkes de i haven med økologiske metoder

Maren Korsgaard og Hanne Lindhard Pedersen

A A R H U S U N I V E R S I T E T

Det Jordbrugsvidenskabelige Fakultet

15 gode råd til bedre frugt i haven

1. Vælg den gode plads i haven

Frugt og bær kan dyrkes i enhver have med succes, bare der er en plet med sol, læ og veldrænet jord. En frugthave kan anlægges som en selvstændig del af haven, eller frugttræer og bærbuske kan indgå i prydhaven.

Læ er vigtigt for næsten alle frugt- og bærarter. Læ giver øget vækst, samt godt flyvevejr for de bestøvende insekter. Står frugttræer i blæst, vil de foruden den dårlige bestøvning også vokse langsomt og risikere at tabe alle frugterne, lige før de modner.

Sollys er vigtigt for både vækst, og kvalitet. Sukker, smag og farve i frugter og bær øges med lyset. Kvaliteten af frugt og bær bliver derfor bedst i fuld sol, men flere arter kan dog trives i delvis skygge - f.eks. i den lette skygge fra frugttræer. Se tabel 1. Steder med tung skygge fra huse eller stedsegrønne træer er ikke egnede til frugt og bær.

God jord til frugttræer og bærbuske er jord, som er veldrænet. Hvor vidt jorden er sandet eller leret er ikke så afgørende, sandjorden kræver blot hyppigere vanding. Jordens næringsindhold, struktur og vandholdende evne kan forbedres ved at give et lag kompost samtidig med plantning.

2. Vand i tørre perioder

Vanding kan især på sandjord blive nødvendigt i tørre perioder. Alle

Tabel 1: Frugt- og bærarteres forhold til vokseplads.

Art	Trives bedst i fuld sol og på veldrænet jord	Tåler delvis skygge	Tåler vandmættet jord i korte perioder	Kræver / tåler sur jord
Æble, pære, kvæde, sødkirsebær	X			
Surkirsebær	X	x		
Blomme, mirabelle	X		x	
Solbær, ribs, stikkelsbær	X	x		
Hindbær	X	x		x
Brombær	X	x	x	
Hylid	X	x	x	x
Blåbær	X	x	x	x (krav)
Tyttebær	X		x	x (krav)
Jordbær	X	x		x
Rabarber *)	X	x		

*) rabarber er en grønsag, men er medtaget her, fordi den anvendes som frugt og bær.

frugter og bær indeholder 90-95 % vand, så vanding kan øge udbyttet væsentligt. Frugttræer og bærbuske har behov for god vandforsyning fra blomstring og til løvfald. Planterne danner det følgende års blomsterknopper i løbet af sommeren og efteråret, derfor er det også vigtigt, at holde dem velforsynede med vand i efteråret efter høst. Jordbær, blåbær og hylid er mest følsomme for udtørring. Det kan nemt konstateres, om jordbærplanter mangler vand, man sætter blot en spand over en plante om aftenen. Hvis jordbærplanten næste morgen har vanddråber langs bladkanten, mangler den ikke vand. Er bladkanten tør, skal der vandes. Vand helst med mindst 20-25 mm ad gangen, så jorden bliver våd i stor dybde. Der ved øger man plantens rodvækst, så den fremover bliver mere robust overfor tørke. Hvis kun overfladen fugtes, vil rødderne ikke søge i

dybden, og vil derfor hurtigt igen mangle vand.

Nyplantede træer og buske skal vandes i tørre perioder med 10-15 l vand pr. træ/buske/uge.

3. Giv passende med næring

Næringsstoffer er vigtige for frugttræer og bærbuske, men det er ikke kvælstofgødning de har mest brug for. For meget kvælstofgødning til frugttræer og bærbuske giver større problemer med svampesygdomme, bl.a. meldug, gråskimmel, æble- og pæreskurv samt frugttrækræft, derfor skal man være varsom med gødningstildelingen i frugthaven.

Kalium er det næringsstof, som frugttræer og bærbuske har mest behov for, da frugt og bær indeholder meget kalium. På lerjorde vil et tyndt lag kompost hvert år give en passende næringstilførsel, f.eks.

Brændenældeudtræk er næringsrigt. Pluk brændenælderne i en netsæk, så er de lette at fiske op, når de har trukket en uges tid. Brug 1 kg brændenælder til 10 l. vand. Fortyndes 1:10 som gødning eller som plantestyrkende sprøjtemiddel.

et lag på 1 cm af den kompost af grene og haveaffald, som mange genbrugsstationer forærer væk til haveejere. På sandjord kan man tilføje et lidt tykkere lag på f.eks. 3 cm. Laget skal spredes på ca. 0,5 m² rundt om stammen. Andre gode økologiske gødningskilder er en halmrig husdyrgødning f.eks. hestegødning, græsafklip eller høg/ensilage. Sidstnævnte kan bruges som dække mod ukrudt rundt om træer og buske og samtidigt tilføje den nødvendige mængde kalium og kvælstof til jorden. Træaske fra brænde indeholder meget kalium men også relativt mange tungmetaller, og bør derfor ikke anvendes som gødning.

Jordbær på lerjord bør ikke gødes om foråret, det giver for meget bladvækst med risiko for gråskimmelangreb. Giv lidt kompost, lige når de sidste bær er plukkede. På sandjord gives lidt kompost til jordbærbedet både i foråret og lige efter høst.

4. Fjern ukrudtet

Ukrudt skal holdes væk under frugttræer, frugtbuske og jordbær. Mange tror, at buske og træer er stærke nok til at tage konkurrencen op med ukrudt og græs, men sådan er det ikke. At plante et frugttræ eller busk i en græsplæne og bare klippe græsset, er en stor misforståelse. Det frugttræ vil aldrig få chancen for at vokse, for græsset stjæler al vand og næring fra træerødderne. Jorden skal simpelthen holdes fri for vegetation, ukrudt såvel som kulturplanter i

Frugttræer på græsplæner skal altid holdes fri for græs og ukrudt, gerne så der er ca. 1 m² bar jord rundt om stammen. Det forebygger gnav af mus og mosegrise, og konkurrencen fra græs om vand og næring bliver minimal.

mindst 0,5 m² rundt om stammen/busken og gerne 1 m². Jo større areal med bar jord, des hurtigere vokser træet/busken. Når træet er blevet 5-6 år gammelt, vil det ofte kunne tåle lidt konkurrence fra f.eks. et bunddække af jordbær, dog afhængig af hvor kraftig grundstammen er. Svage grundstammer skal altid holdes fri for vegetation. Græs eller bunddække tæt på stammen giver også problemer med mus og mosegrise, som uforstyrret kan gnave af bark og

rødder vinteren igennem. Et stykke bar jord rundt om stammen vil altid være en god forsikring mod skader af de små vintergnavende dyr.

Ukrudt kan også holdes væk ved at lægge ukrudtsdug, flis, bark, høg, halm eller lignende på jorden rundt om stammen/busken. Ukrudtsdug fastgøres med sten eller pløkker eller graves ca. 10 cm ned i jorden hele vejen rundt. Flis og bark lægges ud i et lag på ca. 12 cm, høg/halm i et lag på ca. 20 cm. Det er effektivt mod ukrudt, men alle dæklag tiltrækker mus og mosegrise. I jordbær og frugtbuske, som ikke er så eftertragtede af

Tørt græs kan bruges som dække mod ukrudt og virker samtidigt som gødning. Det lægges på i foråret og nedbrydes i løbet af sommeren. Hvis ikke det er nedbrudt inden vinter, skal det fjernes fra stammen for ikke at give ly for mus og mosegrise.

mosegrise, er dækning en god løsning på ukrudtsproblemet. I frugttræer skal man omhyggeligt fjerne dæklaget hvert efterår og lægge det på igen i foråret. På den måde kan man få en ukrudtsbekæmpelse med minimal risiko for skader af gnaverne.

Gasbrænding af ukrudt i nærheden af frugt- og bærbuske er en dårlig idé. Hvis flammen rører ved grene eller stamme, f.eks. hvis tørt ukrudt flammer op, da vil træer og buske blive alvorligt skadede. Selv om det ikke umiddelbart kan ses på stammen, vil en kraftig varme ødelægge barken, og træet eller busken visner efter et stykke tid.

Et frugttræ skal have fred og ro til at vokse. Her er græsset dækket med ukrudtsdug, så det ikke stjæler vand og næring fra træet. Træet er støttet af en pæl, så rødderne står roligt. Stammen er beskyttet med et luftigt harenet og der er lagt knuste muslingskaller rundt om stammen, så mosegrise og mus ikke angriber.

Bestøvning fra en fremmed sort er vigtig for æble, pære og de fleste blomme- og kirsebærsorter. Til bestøvning af æble er paradisæbler gode, blot de blomstrer samtidigt med æbletræet. Her serverer paradisæblet "Hyslop" pollen på smukkeste vis.

5. Giv træet en støttepæl

Et nyplantet frugttræ skal altid bindes til en kraftig pæl. Det giver rødderne ro til at udvikle sig hurtigt i jorden. Vokser træet på en kraftig grundstamme, kan pælen fjernes efter 5-6 år. Et træ på svag grundstamme skal altid have støttepæl.

6. Plant en bestøversort

Alle sorter af æble, pære, hylde og mirabel kræver bestøvning fra en fremmed sort af samme art for at danne frugt. Mange sorter af blomme, sødkirsebær og blåbær kræver også fremmedbestøvning. Derfor skal man huske at plante mindst to forskellige sorter af de nævnte arter for at være sikker på at få en god befrugtning. Paradisæbler er gode bestøvere til æblesorter, blot de blomstrer samtidigt. Fuglekirsebær er tilsvarende gode til bestøvning af sødkirsebær.

7. Beskyt blomsterne mod frost

Frost skader blomsterne. Ved flere graders frost vil blomsterne dø og dermed ikke blive til frugt. Hvis temperaturen kun lige dykker under frysepunktet i åben blomst, kan frugterne få "froststriber", der ses som en ru stribet fra blomst til stilk.

Hold øje med vejrudsigten i blomstringstiden. Hvis der er udsigt til nattefrost, kan man vande jorden under frugttræer og bærbuske og derved øge varmeudstrålingen fra jorden ganske lidt. Måske nok til at undgå frostskafer. Drejer det sig om buske og jordbær, kan man overdække dem med fiberdug, og derved beskytte dem mod frost.

8. Hold vildtet på afstand

Rådyr og harer kan i nogle haver være et problem for frugttræerne. Æbletræer står især højt på vildtets ønskeseddel, og er der mange dyr i området, må man indhegne enten hele haven eller det enkelte træ for at holde dyrene på afstand.

Haregnav kan forebygges ved at sætte et plastiknet rundt om stammen. Plastikspiraler eller et lag aviser rundt om stammen beskytter også mod harer, men det er meget tætsluttende og vil øge risikoen for frugttrækræft på stammen.

Rådyr kan holdes på afstand ved skræmmende lugte, f.eks. fra menneskehår (spørg frisøren), en stofpose med sæbespån eller en tot rå fåreuld ophængt i træerne.

Harer, rådyr og mus kan skræmmes af lugten fra æteriske olier, f.eks. produktet Mota. Olien sprøj-

tes eller smøres ud på de nederste 10-15 cm af stammen på træer og buske i oktober-november. Hjortetakolie afskrækker også vildt. Man dypper små strimler tøj i olien og hænger en strimmel i hvert træ. Det hele skal jævnligt gentages, da den skræmmende lugt efterhånden fordampes.

9. Hold gnavere væk fra rødderne

Mosegrise og halsbåndmus er i nogle egne af landet et stort problem i frugthaver. De elsker rødder på frugttræer - især æbletræer. Den vigtigste forebyggelse er at lade stammen stå frit uden bevoksning rundt om. Derved kan de små gnavere ikke gemme sig for rovfugle, ræve og katte, og det begrænser barkgnavningen væsentligt. En skovfuld muslingeskaller rundt om stammen generer også gnavernes lyst til at æde af bark og rødder. Muslingeskaller kan evt. købes i form af knuste skaller til høns. Bor man i et område med massiv indvandring af mosegrise, kan det være nødvendigt at plante æbletræet i en lukket kurv af kyllingenet. Kurven skal være så stor, som man kan overkomme, men helst ikke mindre end 60 x 60 x 40 cm. Træets rødder får derved fred til at gro inden for kurven og en chance for at overleve.

Mosegrise og mus generes af høns. Problemet kan derfor løses ved også at bruge frugthaven som hønsegård. Mosegrise generes også af hyppig jordbehandling. Man kan simpelthen oprette en beskyttelseszone rundt om frugthaven ved jævnligt at fræse et

bælte sort jord rundt om. Det vil hindre indvandring af mosegrise.

Mosegrise og mus kan fanges med fælder. En Schweizisk fælde kaldet Topcat er meget effektiv. Den sættes ned i mosegrisens gangsystem og tilses dagligt. En rotte-klapfælde er også effektiv. Sæt den ved et hul, lad den med et stykke gulerod og dæk det hele med en spand, så andre dyr ikke får næsen i klemme.

Andre gode råd mod mosegrise er at hælde ildelugtende ting ned i gangsystemet, f.eks. sild, sildelage eller urin. Mosegrise har en meget fin lugtesans, og vil muligvis vælge at flytte.

Hvis man dækker med halm, hø eller plastik mod ukrudt, inviterer man samtidigt til problemer med mus og mosegrise. Vær derfor omhyggelig med at fjerne dæklaget inden vinter - f.eks. i oktober når ukrudtsproblemet er overstået. Laget lægges ud igen i april-maj, evt. suppleret med en skovfuld muslingeskaller rundt om stammen.

10. Vælg robuste sorter

Robuste sorter, som sjældent bliver angrebet af plantesygdomme, er den vigtigste enkeltfaktor i bestræbelsen på at høste flotte frugter og bær i haven. Frugtsorterne skal selvfølgelig også smage godt, og der er heldigvis mange sorter, som kombinerer robusthed med god smag. Se Privathavebrugets Frugt- og Bærudvalgs beskrivelse af et godt sortiment af robuste frugt- og bærsorter i "Grøn Viden

Havebrug nr. 173: Frugt og bær til haven."

De udvalgte sorter er udplantede i Den Økologiske Have i Odder i 2007-2008, hvor man kan se udvalget af sunde sorter på nærmeste hold. En del af sorterne vokser desuden i "Frugthaven" i Valbyparken i København.

11. Skab lys og luft til grenene

Beskæring af frugttræer er omgærdet af mange myter og regler. Det skal man ikke lade sig skræmme af. I haven skal frugttræer som regel opfylde flere formål og er ikke kun et spørgsmål om at give mange kilo frugt. Beskæring er dit valg, og giver dig mulighed for

Frugter skal have plads for at få en god størrelse og kvalitet. Blomsterne her skal tyndes, så der ca. er 10 cm. mellem frugterne.

Samme blommegren efter udtynding.

at give frugttræet den form, som passer netop i din have. Måske har du brug for et parasol-træ til den skyggefulde plads til eftermiddagskaffen. Måske skal frugttræerne danne en væg mellem køkkenhave og græsplæne. En buegang af æble-snoretræer, eller måske et stort kronetræ med en stærk, vandret gren til børnenes gyngel. Alt kan lade sig gøre med passende grundstamme og beskæring.

Beskæring bruges dog også til at holde træer og buske sunde. Det gøres ved at skære grene væk, så der er lys og luft i trækronen og i bærbusken. Det er nemmest i juni-august måned, hvor man kan se, hvor tæt træet eller busken faktisk er med blade på.

Grene, der er syge eller som slider på hinanden, skal fjernes. De syge grene bør klippes af mindst 20 cm under det syge sted. Rens saks/sav med sprit inden næste gren klippes. Hold især øje med angreb af frugttrækræft, grå monilia, mel-dug og ildsot.

Hvis der allerede er dannet store kræftsår på stammen, og man ikke har lyst til at fælde træet, så kan såret skæres rent. Brug en skarp kniv, evt. en hovkniv, som er god til at hule ud med. Al syg bark og mørkt ved skæres væk, så der kun er lyst og friskt ved tilbage. Udfør operationen i en periode med tørt vejr, f.eks. i maj måned og smør ikke noget på såret. Det heler bedst uden "sårhelingsmidler". Sår balsam-produkter har det med at revne, og derved bliver såret holdt mere fugtigt, end hvis

det står åbent. Efter en tid vil såret blive overvokset af træets eget callusvæv, der lukker såret.

Gode tip til beskæring og udtynding

- Beskær altid i en tør periode.
- Den nemme måde at få lys og luft i kronen er at bruge et ørne-næb/grensav og fjerne nogle få store grene ved basis.
- Vil du fjerne en gren, uden at få en ny gren på samme sted, så læg snittet tæt på stammen, men lige uden for den tykke ring, grenkraven, der sidder rundt om grenens basis. Snittet bruges, f.eks. når man vil stamme et træ op eller skabe luft i kronen.
- Vil du fjerne en stor gren, men ønsker en ny og mindre gren samme sted, så klip grenen, så der stadig er en lille stab på ca. 1 cm tilbage. Herfra vil en eller flere nye grene skyde ud igen. Det bruges, når man vil begrænse omfanget af kronen og forny den.
- Vil du korte et ungt skud ind, så det senere bliver en kort gren/spore med frugter på, så lad skuddet beholde 3-8 knopper det første år. Året efter kortes skuddet ind til lige efter den yderste frugtknop. Det kaldes sporebeskæring.
- Beskæring i perioden januar - marts giver mere nyvækst end beskæring i perioden april-august. Undlad dog at beskære lige omkring løvspring, da sid der knopperne meget løst og falder nemt af ved berøring.
- Æble-, pære- og blommefrugter skal udtyndes, så hver frugt

har ca. 10 cm plads omkring sig. Det gøres om sommeren lige efter det naturlige fald af over-skydende eller dårlige frugter, det såkaldte "juni-fald".

Læs mere om formning af frugttræer i Grøn Viden Havebrug nr. 142 "Plant et frugttræ" og om espaliering af frugttræer i "Espaliering af frugttræer. Grøn Viden Havebrug nr. 154".

12. Fjern smittekilder for sygdomme og skadedyr

Fjern det visne løv: Mange svampesygdomme overvintrer i de visne blade, hvorfra de smitter det nye løv i foråret. Ved at fjerne eller reducere de visne blade giver man planterne chancen for at starte året uden smitte. Det lyder måske uoverkommeligt, men mange haveejere har løvsugere, og disse kan med fordel bruges under frugttræer og frugtbuske.

Når man klipper syge grene af og fjerner syge frugter må man sørge for at materialet ikke smitter mere. Send det med skraldet til kommunal kompostering eller dæk din egen kompostbunke over, så smitstoffet ikke kan spredes fra bunken. Brug først komposten, når den er helt omsat.

Når man udtynder frugten, kan man samtidigt samle de angrebne frugter ind. Smid dem i den grønne skraldespand og lad kommunen kompostere larverne, så bliver angrebet mindre næste år.

Vent evt. til det tidlige forår med at fjerne løvet, så er meget af det allerede nedbrudt. Løvet kan afleveres til kompostering på kommunens genbrugsplads, der bliver det varmekomposteret og smitten dermed nedbrudt. Hvis man selv komposterer løvet, skal kompostbunken overdækkes og komposten først anvendes, når den er fuldstændig nedbrudt.

Hjælp regnormene: Man kan også lade regnorme og mikroorganismer gøre arbejdet. I en frodig havejord vil det ske helt automatisk, men man kan hjælpe processen på vej ved at findele løvet. Kør over bladene med en plæneklipper, eller smid dem gennem en kompostkvarn, det vil fremme nedbrydningsprocessen. Man kan også oversprøjte de nedfaldne blade med kvælstofholdige væsker - f.eks. brændenældeudtræk, det vil øge mikroorganismernes nedbrydning og regnormenes appetit på løvet.

Følgende svampesygdomme kan reduceres ved at fjerne eller ned bryde løvet inden forår: Æble- og pæreskurv, bladpletsyge i kirsebær, skivesvamp i ribs og solbær, gråskimmel og øjeplet i jordbær.

Pluk mumier: Angrebne frugter fra året før skal fjernes inden foråret. De tørre mumier, forårsaget af Gul Monilia, ses ofte i blomme-, kirsebær- og æbletræer og er nemme at plukke ned og fjerne. Gør det inden løvspring, så er smitterisikoen reduceret væsentligt.

Fjern Skt-Hanspærer: I pærer vil angreb af pæregalmug vise sig som opsvulmede små pærefrugter allerede ved Skt. Hans. Disse "Skt. Hans-pærer" er fulde af larver af pæregalmuggen. De angrebne pærer er unaturligt store og ofte sorte og derfor nemme at skelne fra de sunde frugter. Pluk dem af inden de falder til jorden sidst i juni og smid dem i skraldespanden - ikke på kompostbunken.

Fjern alternative værter: Rustsvampe angriber og overvintrer ofte på en anden plante om vinteren. Det gælder solbærfiltrust, som overvintrer på fyrretræer, og pæregitterrust som overvintrer på enebær. Hvis man bor isoleret fra andre haver, vil der være en effekt af at fjerne vinterværterne for disse svampesygdomme eller i al fald svampens frugtleger. Så ved at fælde enebær og fyrretræer i haven kan man reducere rustangreb på solbær og pærer. Svampesygdommene sodplet og flueplet, der angriber vokslaget på

æble- og pærefrugter, overvintrer på løvfældende træer og buske. Især hindbær og brombær er foretrukne værter for disse svampe. Det er dermed ikke en god ide, at have hindbær og brombær tæt på æble- og pæretæer. Hvis man vælger efterårsbærende hindbær, vil man undgå problemet, da disse hindbærestængler fjernes fuldstændigt hver vinter.

Æblekræft skal fjernes så hurtigt som muligt. Her er en ung gren blevet angrebet. Først senere bliver der dannet åbne sår.

Kræftsår på stammen kan skæres væk med en kniv. Skær helt ind til det friske ved, og gør det i en tør periode.

Fjern angrebet: Nogle sygdomme og skadedyr overvintrer i knopper. Ved at fjerne angrebne skud kan man altså fjerne smitekilden. Det gælder for knopgalmider i solbær, samt meldug i æbler, solbær og stikkelsbær.

Knopgalmider viser sig som unormalt store, kuglerunde knopper i solbærbusken. De ses tydeligt i februar-marts, og skud med angrebne knopper skal fjernes inden løvspring. Hvis busken har mange angrebne knopper, bør man fjerne hele busken og plante en ny.

Meldug ses tydeligst lige efter løvspring, hvor det unge skud er helt overpudret med en hvid belægning.

Skær skuddet af og smid det i skraldespanden. Hvis der er mange angrebne skud, bør man overveje at skifte til en sort, der er mindre følsom for meldug.

Edderkopper er nyttige lige fra det tidlige forår, da de overvintrer som voksne. Her er en æblebladveps gået i nettet.

Table 2. Havens nyttedyr og hvad man kan gøre for at fremme dem

Nyttedyr	Hvorfor nyttige?	Hjælp dem ved at tilføje dette i haven
Blåmejse og musvit	Æder viklerlarver og frostmålerlarver.	Redekasse med et indgangshul på 28 mm (Blåmejse) eller 32 mm (Musvit). Ophænges i mindst 1,5 meters højde over jorden.
Flagermus	Æder natsværmere, bl.a. viklere og ugler (insekt-udgaven).	Huse med trægavle vil flagermus gerne bo i. De generer stort set ikke, udover lidt svineri, der hvor flagermuse flyver ind og ud. Opsæt evt. en flagermusekasse til dagskjul.
Ørentvister	Æder bladlus, spindemider og små larver.	Ophæng en urtepotte eller perforeret sort plastpose fyldt med hø/halm/træuld i frugttræer i foråret. Her gemmer ørentvister sig om dagen. Flyt potten til andre træer, når frugten begynder at modne, ellers vil ørentvister optræde som skadedyr ved at svine frugterne til med ekskrementer.
Vilde bier	Bestøver blomsterne.	Fyld en urtepotte med tørt mos/græs og grav den omvendt ned et solbeskinnet, tørt sted i foråret. Bundhullet skal flugte med jordoverfladen. Beskyt hullet med en krum sten, og inviter humlebidronninger ned. Bladskærerier og murerier bor i huller. Bor evt. huller på 3-15 mm i en gammel træstub i 1,5 m's højde. Eller lav et batteri af et 25 cm langt og 20 cm bredt plastrør. Fyld røret med bambuspinde eller andre rør med diameter på 3-15 mm og hæng det et solfyldt sted i ca. 1,8 m's højde.
Mariehøns, guldøjer, svirrefluer, næbtæger	Æder bladlus og spindemider.	Blomster med masser af pollen og nektar. Sørg for at haven altid blomstrer. Vælg blomster, som insekterne nemt kan søge nektar og pollen i f.eks. skærmblostmstrede arter. Vælg enkle blomster, frem for fyldte varianter.
Snyltehvepse	Parasiterer larver og bladlus.	Blomster med masser af pollen og nektar, se ovenfor.
Edderkopper	Æder alt de kan magte fra meget tidligt forår.	Høj vintervegetation eller stedsegrønne planter til overvintring.
Løbebiller	Æder viklerlarver, snegle, spindemider og bladlus i jordbær, samt frostmålerhunner.	Højt græs og eller en stenbunke til at gemme sig i om dagen.
Pindsvin	Æder snegle og sommerfuglelarver m.m.	Et vinterhi, f.eks. en uforstyrret bunke grene.

Tudser	Æder snegle, orme og insekter.	Et vandhul til deres opformering. For at bo i haven behøver de blot skyggefulde, fugtige steder til ophold om dagen.
Rovfugle	Æder mus og mosegrise og i enkelte tilfælde fugleunger.	En 4-5 m høj pæl forsynet med et kryds af 30-50 cm lange og 3-5 cm tykke rundpinde. Pælen fungerer som udsigtspost for rovfuglene.
Snoge	Æder mus.	En bunke store sten, eller et stendige på et solbeskinnet sted i haven vil tiltrække snoge.

Et hotel til murerbier kan opsættes f.eks. under udhængt på redskabskurets tag, og gerne varmt. Murerbier er flittige til at bestøve frugttræer.

13. Giv kost og logi til havens nyttedyr

Haveejere har masser af medarbejdere, som arbejder i døgn drift blot for kost og logi. Hvis man sørger for at opsætte redekasser til mejser og musvitter, dagskjul til flagermus, har blomster i haven året rundt, et lille vandhul til tudsen og en grenbunke til pindsvinet, en stenbunke til snogen og en opsynspind til musvågen, så bliver haven spækket med nyttige medarbejdere. Resultatet viser sig som masser af flotte frugter og bær både hos dig og naboen.

Læs mere om bygning af redekasser til fugle på www.dof.dk og om kasser til flagermus på www.vilfred.dk

14. Biologiske midler

Flere biologiske bekæmpelsesmidler kan købes til brug mod skadedyr i frugthaven. Da det er levende organismer, har de en begrænset holdbarhed. Vær opmærksom på sidste salgsdag ved købet og opbevar midlet i fryseren. F.eks. har Dipel en holdbarhed på 2 år ved -18° C, men kun 2 uger ved + 20 °C.

De voksne svirrefluer lever af pollen og nektar og kan især godt lide enkle, lettilgængelige blomster, som f.eks. gåseurt. Sørg for at haven hele tiden tilbyder blomster til nytteinsekterne.

Bakterien *Bacillus thuringiensis* virker mod sommerfuglelarver, f.eks. larver af frostmålere, knopviklere og sene viklere. Det forhandles under navnet Dipel. Bakterierne virker specifikt på de sommerfuglelarver, som æder midlet, og ikke på andre insekter. Sprøjt det derfor kun ud, hvor der er skadelige larver, f.eks. på larver af knopviklere og frostmålere i frugttræer og bærbuske i maj måned. Det virker først, når temperaturen er over 15° C og bedst ved mindst 18° C, for da er larverne tilstrækkeligt aktive til at æde så meget, at de dør. Sprøjt det ud på en overskyet dag, eller sidst på dagen, da det nedbrydes af sollyset. Bland evt. 0,5 % sukker i opløsningen, det vil øge larvernes ædelyst.

Granulosevirus kan købes mod æbleviklerlarver, det sælges under navnet Madex. Det virker kun på æbleviklerlarver og ikke på andre insekter. Æbletræerne sprøjtes tre gange med 10 dages mellemrum. Første gang normalt i starten af juni. Der bruges en meget lille dosis: 2,5 ml til 30 l vand. Bland evt. 0,5 % sukker i opløsningen, det øger larvernes indtag af midlet.

Rovsvampen *Trichoderma* forhandles under navnene Supresivit og Binap. Det kan anvendes mod gråskimmel i jordbær. Forsøg med midlet har vist svingende resultater. Det er vigtigt, at midlet opblandes i vand med lavt pH, f.eks. regnvand. Midlet udsprøjtes i jordbær under blomstringen, der bruges en opløsning på 0,1 %. Gentages 2-3 gange med 4-5 dages mellemrum.

Nematoder er mikroskopiske rundorme. Der findes både skadelige og nyttige arter. Arten *Steinernema feltiae* sælges til bekæmpelse af bl.a. sørgemyg i potter i væksthuse. På friland kan disse nematoder vandes ud på jorden under frugttræer og reducere de skadedyr, som har et larvestadie i jorden, inden de forpupper sig. Det gælder f.eks. kirsebærfluen, æble- og blommebladhpvæse og hindbærbillen. Der anvendes 500.000 nematoder pr. m², og der skal vandes umiddelbart før skadedyret går i jorden. Hold jorden fugtig i nogle uger efter behandlingen.

15. Husråd mod sygdomme og skadedyr

Principielt bør man ikke sprøjte andet ud i haven, end hvad der er godkendt som enten gødning eller plantebeskyttelsesmiddel. Nogle hjemmelavede produkter kan dog godt rummes inden for disse kategorier, selv om hjemmebrygget ikke er blevet godkendt.

- Udtræk af kompost, agerpadderok eller brændenælde kan bruges som bladgødning. Det er ganske enkelt at lave disse udtræk. Man lægger ca. 1 kg af materialet i 10 l vand og lader det trække i et par dage. For kompostens vedkommende er det en fordel, hvis der bliver rørt i suppen en gang i mellem, så der kommer luft i. Sæt evt. en akvariepumpe i baljen, så der pumpes luft gennem suppen. Padderok overhældes med kogende vand. Ved brug fortyndes udtrækket med endnu 10 l vand og vandes eller sprøjtes ud over planterne. Nældevand og kom-

postudtræk har en gødningseffekt, samtidigt med at det også øger plantens robusthed overfor sygdomme og skadedyr. Padderokudtræk øger især planters modstandskraft mod sygdomme.

- Sæbeopløsning virker mod bladlus. Der anvendes maksimalt 1 % fast brun sæbe i koldt vand. Sprøjt ikke blandingen ud med udsigt til skarpt solskinsvejr eller nattefrost, det kan give svidninger på blade og frugter.
- Limbælter kan købes og sættes rundt om stammen på frugttræer. Hvis det gøres i oktober, vil de vingeløse frostmålerhunner blive fanget i bæltet i forsøget på at nå op at lægge æg i knopperne. Hvis man sætter bæltet op i april-maj, kan det fange myrer, som ellers flittigt ville forsvare bladlus mod angreb fra mariehøns og andre nyttedyr. Det er især godt i unge kirsebærtræer, som næsten altid får luseangreb i skudspidserne.
- Et bælte af bølgepap rundt om æble- og blommestammer i efteråret kan virke tillokken-de for æbleviklerlarver, der leder efter et sted at overvintrere. Når de har indlogeret sig, tager man bæltet af og brænder det.

En robust sort er den faktor, der betyder mest for et godt udbytte i frugthaven. Blandt jordbærarter er "Honeoye" mest robust, men sorten er ret syrlig. "Darselect" er både sød og robust, "Korona" er sød, men ret følsom for gråskimmel.

Limbæltet på stammen af kirsebærtræet udelukker myrer fra at forsvare bladlus i træet. Det giver arbejdsro til mariehøns, og larver af svirrerfluer og guldøjer, så de hurtigt kan fjerne lusene. Limbælter kan om efteråret, forhindre frostmålerhunner i at kravle op for at lægge æg.

Gode råd om de enkelte frugt- og bærarter

Jordbær

Gråskimmel (*Botrytis cinerea*) er hovedproblemet i jordbær, men angreb kan forebygges ved:

- at vælge en robust sort, f.eks. 'Honeoye'.
- at fjerne de visne blade ved at feje rækken med en stiv kost i marts måned.
- at undlade kvælstofgødskning i foråret.

Jordbærmeldug (*Sphaerotheca macularis*) kan være et problem i nogle sorter. Svampen resulterer i krummede blade med rødlig bagside og en hvid belægning. Angreb forebygges ved at undlade kvælstofgødskning i foråret og ved at holde planterne velforsynede med vand.

Hindbærsmudebiller (*Anthonomus rubi*) kan gnave blomsterstilke over, så jordbærblomsterne visner. De forekommer ofte i stort tal tæt ved skov. En dækning med fiberdug frem til 50 % blomstring kan reducere problemet.

Snegle og fugle kan gøre stort indhug i bærrerne. Snegle kan fanges i ølfælder eller fælder med sneglegiften Ferramol. Solsorte holdes ude med fuglenet. Fugleskræmsler har stor underholdningsværdi, men skræmmevirkningen holder kun kort.

Hindbær og brombær

Hindbærstængelsyge (*Phoma spp.*) ses som rødbrune partier på stængler og efterhånden også visne skud. Svampen forebygges ved at holde hindbærbedet luftigt ved udynding, og ved at fjerne ukrudtet. Desuden skal de afhøstede stængler fjernes straks efter det sidste hindbær er plukket i juli måned.

Gråskimmel (*Botrytis cinerea*) kan angribe bærrerne især i efterårsbærende hindbær samt brombær i fugtige sensommer. Man kan reducere fugtigheden ved udynding af skuddene. Sommerhindbær tyndes til 10 skud pr. lb.m. og efterårshindbær til 20 skud pr. lb.m. Brombær tyndes til 6 skud pr. lb.m.

Orm i hindbær er et stort problem i sommerbærende hindbær. Ormene er larver af hindbærbillen (*Byturus tomentosus*).

- Billerne kan bankes ned af blomsterne i maj måned. Gå en aftentur med en kæp og en bakke eller net og bank på stænglerne hen over bakken. Hæld billerne i sæbevand, det overlever de ikke.
- Hvide limplader kan hænges op under blomstringen og indfange billerne.
- Rovnematoder kan udvandes i hindbærbedet og angribe hindbærbillens larver, når de går i jorden for at forpuppe sig.
- Efter plukning af hindbær kan man lade bærrerne stå en time ved stuetemperatur i en hermetisk lukket beholder. Da vil eventuelle "orm" kravle ud af

Snegle kan fanges i fælder med lokkemiddel, f.eks. øl. Fælden er forsynet med et let hævet låg, så regnen ikke fortynder midlet og så vinbjergsnegle ikke kan gå i fælden. Her er et par skovsnegle gået i fælden sammen med løbebiller og edderkopper, som også fandt øllet tillokkende.

Syge grene i hindbær skæres væk helt ved grunden. Her er de angrebet af hindbærstængelsyge. Fjern alle afbårne stængler i juli, lige efter høst.

bærene og samle sig på beholdrens låg. Så er de nemme at sortere fra.

- Efterårshindbær angribes normalt ikke af hindbærbiller, da blomstringen falder senere end billernes flyvetid.

Brombærmider (*Aceria essigi*) kan forårsage hårde brombær, som kun bliver røde, aldrig sorte og modne. Giv de nyttige insekter kost og logi. Læg evt. en æblegren over i brombærbedet, der er ofte mange rovmider i æbletræer.

Solbær, ribs og stikkelsbær

Solbærknoppgalmider (*Cecidophopsis ribis*) har skadet mange solbærbuske i danske haver. Mideangreb ses først som enkelte, store, kuglerunde knopper, der aldrig springer ud, siden bliver bladene skæve, og busken gold på grund af sygdommen ribbesvind, en virus, som knoppgalmiderne overfører til solbærbusken. Fjern grene med disse kuglerunde knopper, så snart du ser dem, helst inden løvspring. Hvis der er mange angrebne knopper, bør hele busken fjernes. Solbærsorten 'Ben Hope' er modstandsdygtig overfor solbærknoppgalmider.

Larver af stikkelsbærbladhpvøse (*Nematus ribesii*) kan afløve en busk på få dage. Mejser og musvitter æder dem gerne, så sørg for mange redekasser i haven.

Stikkelsbærdræber (*Podosphaera mors-uvæe*) kaldes meldugsvampen i stikkelsbær og solbær. Angreb ses som hvid belægning på unge skud og en grå-sort-filtet belægning

på bær. Meldug kan, som navnet stikkelsbærdræber antyder, gøre stor skade. Klip angrebne skud af, overbrus evt. busken med padderokudtræk eller kompostudtræk. Reducer kvælstofgødskningen. Vælg en robust sort, f.eks. 'Intercontinental', 'Narve Viking' eller 'Ben Hope'.

En opsvulmet solbærknop, som aldrig springer ud er typisk for angreb af solbærknoppgalmider. Tjek busken hvert forår og fjern de angrebne grene. Hvis der er et udbredt angreb fjernes hele busken.

Solbærfiltrust (*Cronartium ribicola*) er en svampesygdning, der danner orange pletter på undersiden af blade af solbær, især i fugtige somre. Filtrust angriber fyrretræer om vinteren. En fældning af eventuelle fyrretræer i haven vil reducere rust på solbærrerne, men kun hvis haven ligger langt fra andre fyrretræer.

Svampesygdomme trives ikke så godt i en busk, der er åben og hurtigt tørrer op efter regn. En årlig udynding af busken, hvor et par af de ældste grene fjernes helt ved grunden vil holde busken luftig. Husk også at fjerne visne grene.

Ingen sorter er resistente mod solbærfiltrust.

Skivesvamp (*Gloeosporidiella ribis*) viser sig som mørke bladpletter på ribs og solbær. Forebygges ved at sørge for, at de visne blade nedbrydes i løbet af vinteren. Kør evt. med en plæneklipper eller en fræser rundt om buskene i efteråret og det tidlige forår.

Fugle kan især blive fristet af de røde ribs. De holdes ude med fuglenet.

Blåbær

Fugle kan også lide blåbær. De holdes ude med fuglenet.

Lyng-læderskive (*Godronia cassandrae f. sp. vaccinii*) er en svampesygdning, der kan give døde grene i blåbærbuske. Hvis der er lange rødlig pletter på stængelen og bark, der skaller af, er det tegn på angreb af lynglæderskive. Klip de angrebne skud af og læg dem i skraldespanden. Hold kvælstofgødskningen på et lavt niveau.

Hylde

Hyldebladlus (*Aphis sambuci*) kan angribe hyldeknud. Hyldebladlus er sorte og sidder ofte tæt på stængelen. Sørg for blomster til de bladlusædende nytteinsekter, og undgå overgødskning med kvælstof.

Tørresyge (*Gloeosporium fructigenum*) er en svampesygdning, der giver indtørrede, skrumpne hyldebær i september-oktober. Forebygges ved at holde busken åben og luftig ved beskæring.

Æble og pære

Æble- og pæreskurv (*Venturia inaequalis* og *Venturia pirina*) er svampesygdomme, der ses som sorte pletter, revner og sprækker på frugten og pletter på bladene. De forebygges ved:

- at vælge en robust sort, f.eks. æblesorterne 'Aroma' og 'Holsteiner Cox' og pæresorten 'Concorde' Se i øvrigt udvalget af robuste sorter i "Grøn Viden Havebrug nr. 173: Frugt og bær til haven."
- at begrænse kvælstofgødskningen.
- at fjerne eller nedbryde det visne løv inden løvspring. Klip evt. med en plæneklipper eller fræs jorden rundt om træet, det fremmer nedbrydningen. Sug evt. bladene op med en løvsuger og send dem til kommunens komposteringsanlæg.
- at holde træet åbent og luftigt ved beskæring.

Æblekræft (*Nectria galligena*) er en svampesygdom, som forårsager sår på grene og stammer på især æble, men også på pære. Frugter kan også angribes, det kaldes bægerkræft og viser sig som revner og sprækker omkring bægeret.

Kræftangreb er altid værst på tung, tæt og vandlidende jord. Det kan derfor forebygges ved at dræne jorden, f.eks. med en stenfaskine i nærheden af træet, så vandet drænes væk. En lerjord kan også gøres luftigere ved at tilføre sand eller kompost eller ved at lave et højbed, og plante frugttræet der.

Æblekræft forebygges også ved at undgå gødskning med kvælstof.

Der er sortsforskelle, bl.a. er 'Discovery' og 'Holsteiner Cox' meget følsomme for æblekræft, mens 'Aroma' sjældent bliver angrebet.

Når der konstateres angreb, gælder det om at få fjernet den angrebne gren hurtigst muligt. Etablerede sår på hovedgrene og stammer kan skæres rene med en hovkniv eller anden skarp, stærk kniv. Fjern alt det mørke ved, så der kun er friskt lyst ved tilbage. Lav operationen i tørt vejr. Gamle træer kan leve længe med angreb af æblekræft, mens unge træer hurtigt vil dø.

Et skud angrebet af meldug skal fjernes for at undgå smitte.

Æblemeldug (*Podosphaera leucotricha*) giver hvidlige belægninger på de unge skud. Klip de angrebne skud af og læg dem i skraldespanden. Forebygges ved at holde planterne velforsynede med vand og undgå overgødskning med kvælstof, - og vælge en robust sort.

Monilia omfatter to svampesygdomme, gul og grå Monilia.

Grå Monilia (*Monilia laxa*) får grene til at visne. Angreb ses som visne blomsterklaser lige efter blomstring. Klip grenen af, helst 20 cm inde i det sunde ved.

Gul Monilia (*Monilia fructigena*) smitter frugten og danner koncentriske ringe af svampesporer på frugten, som til sidst rådner og tørrer ind til en sort mumie. Fjern disse mumier inden næste forår.

Forebygges i øvrigt ved at holde træet åbent og luftigt ved beskæring.

Sodplet og flueplet er et kompleks af svampe, der lever af vokslaget på æbler og pærer. Sodplet danner en algelignende sort-grøn plamage, mens flueplet består af grupper af små sorte prikker.

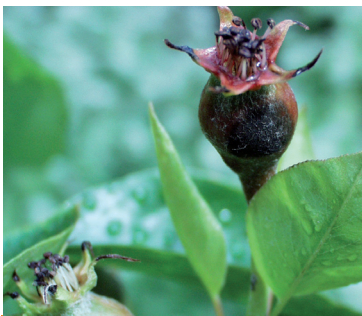
Angrebet er værst i fugtige efterår og på sene sorter, der står på steder med skygge. Forebygges ved at fjerne skyggende bevoksninger af løvtræer og holde træet åbent ved beskæring. Undgå naboskab med hindbær og brombær, hvor svampene bl.a. kan overvintre.

Ildsot (*Erwinia amylovora*) er en bakteriesygdom, der angriber især pære, men også æble. Angreb ses først som visne, unge skud, hvor skuddet krummer og løvet visner. Dråber af bakterieslim trænger ud af den syge bark. Sygdommen udvikler sig hurtigt i varmt, fugtigt vejr, så hele træet dør og ser ud, som var det brændt. Ildsot smitter med insekter, vandstænk, plantemateriale og beskæringsværktøj. Følsomme arter er foruden æble,

pære og kvæde også tjørn, ildtorn, røn, Stravaesia og Cotoneaster, især arterne *C.bullatus* og *C.salicifolius*. Spredning forebygges ved hurtig destruktion af angrebne grene og desinfektion af beskærringsværktøj. Kan forveksles med Grå Monilia og æblekræft, men ildsot kendes på bakterieslimen.

Pæregitterrust (*Gymnosporangium fuscum*) er en svampesygdom, der angriber pærer og enebær. Svampen lever på enebærbuske om vinteren og pæretreer om sommeren. Smitten blæser over til pæreblade omkring løvspring, og svampen smitter derefter ikke yderligere fra pæretre til pæretre. I isolerede haver kan man reducere angrebet på pære ved at fjerne eventuelle enebær i haven.

Der er forskel på pæresorters følsomhed, sorterne 'Herrepære' og 'Pierre Corneille' er ret robuste overfor gitterrust. Der findes ingen resistente sorter.

Pæregalmug angriber pærer, som reagerer ved at blive unormalt tidligt tykke og ofte sorte. Saml disse Skt.-hans-pærer ind, så vil angrebet blive mindre år for år.

En plastdækning af træet i ugerne omkring løvspring vil i teorien kunne beskytte pæretreet mod smitte. I espalierede pæretreer er det en realistisk mulighed.

Pæregalmug (*Contarinia pyrivora*) ses som unaturligt store pærefrugter omkring Skt. Hans. Inde i de opsvulmede frugter er larver af pæregalmuggen i gang med at æde løs. Pluk de angrebne frugter midt i juni inden de falder til jorden sidst i juni. Smid frugterne i skraldespanden, så vil angrebet næste år blive mindre. En god bestand af mejser og musvitter og nytteinsekter vil også reducere angrebet.

Æblebladhvæpse (*Hoplocampa testudinea*) lægger æg i blomsterne, og larverne æder frugtkød og kernehus på de små frugter. Æblebladhvæpse kan fanges på hvide limplader, ophængt i træet under blomstringen. En god bestand af edderkopper er meget nyttig til bekæmpelse af æblebladhvæpse. Edderkopper holder bl.a. af stedsegrønne træer eller buske til overvintring.

Larver af æblevikler (*Cydia pomonella*) kendes som "orm" i æbler. De kan bekæmpes med et biologisk bekæmpelsesmiddel, virusproduktet Madex. Desuden er mejser og musvitter ivrige indsamlere af æbleviklerlarver. Æbleviklere er nataktive og kan ædes af flagermus. Et bælte af bølgepap, opsat rundt om stammen i sensommeren, vil blive brugt af æbleviklerlarver som gemmested for vinteren. Om vinteren fjernes pappet og smides i skraldespanden.

Larver af knopviklere, frostmålere og skrælviklere gnaver dels på blomsterknopper, dels på æbler. Kan bekæmpes med bakterien *Bacillus thuringiensis*. Desuden er mejser, musvitter, flagermus, og løbebiller gode til at jage de nævnte skadedyr.

Bladlus angriber ofte æble og pære. De grønne æblebladlus (*Aphis pomi*) gør kun begrænset skade ved at suge på bladene, mens de røde æblebladlus (*Dysaphis plantaginea*) kan gøre stor skade. De suger, så de små æbler aldrig bliver større. Grene, med angreb af rød æblebladlus bliver forkrøblede i væksten. Hold øje med bladene. Ser man røde lus på små træer, så mas dem med fingrene. Derefter kan man spule træet med vandslangen, og skylle de lus af som man har overset. På større træer kan sprøjtning med 1% sæbeopløsning eller udtræk af brændenælde praktiseres. Sæt evt. en limring rundt om stammen, så myrerne ikke kan komme op og forsvare bladlusene mod angreb af nytteinsekter. Sørg for blomster til nytteinsekterne. De vil normalt nå at æde en stor del af lusene, så skaden begrænses.

Svirrefluens larve har her spist, hvad der var af bladlus.

Kirsebær og blommer

Gul og grå Monilia angriber også kirsebær- og blommetræer. Se mere om symptomer og forebyggelse under æble og pære.

Bladlus angriber ofte kirsebær- og blommetræer. Kirsebærbladlus (*Myzus cerasi*) er sorte. Blommer kan angribes af to typer lus: Melet blommebladlus (*Hyalopterus pruni*) en grå, melet lus og lille blommebladlus (*Brachycaudus helichrysi*). Se under æble og pære om forebyggelse og bekæmpelse af bladlus.

Kirsebærfluen (*Rhagoletis cerasi*) er et relativt nyt skadedyr i Danmark. Dens larver er små maddiker, som lever inde i kirsebærret. Man kan ikke se angrebet uden på bærret, så det er en meget overraskende "orm", der vrider sig rundt i frugtkødet. Kirsebærfluen kan bekæmpes med rovnematoden

Visne grene skal fjernes, så snart man ser dem. Klip dem af ca. 20 cm nede i det sunde ved. Her er det svampen Grå Monilia, der har visnet blommegrenen ned.

Steinernemae feltiae. De vandes ud i doseringen 500.000 nematoder/m² under det angrebne træ i juli måned. Overdækning med insektnet er et effektivt værn mod kirsebærfluen og en realistisk mulighed på små, espalierede kirsebærtræer.

Fugle æder gerne kirsebær. De holdes ude med net, som skal gå helt ned til jorden.

Blommebladhvæse (*Hoplocampa minuta et flava*) lægger æg i blomsterne, og larverne gnaver løs af frugtkød og sten i de unge blommer, ofte i en grad, så alle småfrugter drysser ned. Hvide limplader kan fange bladhvæpsene, de hænges op under blomstringen. Mejer og musvitter tager også blommebladhvæse og deres larver.

Larver af blommeviklere (*Cydia funebrana*) kendes som "orm" i blommer. Den voksne vikler er en natsværmer, der lægger æg på de små blomme-frugter. Larven gnaver sig ind til stenen, hvor den lever af kernen. Flagermus kan regulere de voksne viklere, mens musvitter, mejser, ørentvister m.m. kan tage æg og larver. Viklerlarver kan indsamles ved at binde et bælte af bølgepap rundt om stammen i juli måned. Larverne vil overvinde i pappet. Fjern det om vinteren og smid det i skraldespanden.

Bakteriekræft (*Pseudomonas syringae*) er en bakteriesygdom, der angriber grene og blade på især sødkirsebær og blommer. Sygdommen forårsager pletter og huller på bladene og kræftsår på

grenene. Bakterierne smitter via sår. Forebygges ved at vælge sunde sorter, og undgå sårning af træet. Beskæring bør kun ske i en tør periode i juni-august, hvor træet hurtigt kan hele igen.

Sølvglans (*Chondrostereum purpureum*) er en svampesygdom, der angriber blade og grene på mange løvtræer. I frugthaven rammes især blommetræer. Angreb ses først som sølvskinnende blade, ofte kun i en del af træet. Skæres grenen over, ses brune partier i veddet. Svampens frugtlegemer ses på stammen, de er få cm store med lys overside og violet underside. Fjern angrebne grenpartier eller hele træet. Beskær kun om sommeren. Desinficer beskæringsværktøj. Blommesorterne 'Victoria', 'Jubileum' og 'Czar', er meget modtagelige for sølvglans.

Sødkirsebær af den selvbestøvende sort "sunburst" har lækre store røde bær, som modner ca. 1. august.

Resume

Denne Grøn Viden beskriver økologiske dyrkningsmetoder i frugthaven.

Privathavebrugets Frugt- og Bærudvalg har deltaget i redaktionen.

Udvalget består af konsulenter fra Haveselskabet, Kolonihaveforbundet for Danmark, Det biovidenskabelige Fakultet på Københavns Universitet, Det Jordbrugsvidenskabelige Fakultet på Århus Universitet, samt andre fagpersoner.

Grøn Viden indeholder informationer fra Det Jordbrugsvidenskabelige Fakultet.

Grøn Viden udkommer i en mark-, en husdyr- og en havebrugsserie, der alle henvender sig til konsulenter og interesserede jordbrugere.

Abonnement tegnes hos
Det Jordbrugsvidenskabelige
Fakultet
Postboks 50, 8830 Tjele
Tlf. 89 99 10 28 / www.agrsci.dk

Adresseændringer meddeles
særskilt til postvæsenet.

Claus Bo Andreassen (ansv. red.)
Jette Ilkjær (red.)

Layout og tryk:
DigiSource Danmark A/S

ISSN 0903-0719

Forfattere:

Maren Korsgaard
frugtavliskonsulent i Økologisk Rådgivning, Landboforeningen Gefion; forskningsassistent på Institut for jordbrug og økologi, Det biovidenskabelige Fakultet, Københavns Universitet; frugtavl, samt freelance skribent.

Hanne Lindhard Pedersen
seniorforsker,
Institut for Havebrugsproduktion,
Det Jordbrugsvidenskabelige
Fakultet, Aarhus Universitet.

Fotos:

Maren Korsgaard - alle fotos undtagen forsidefoto samt foto på side 3 midterste spalte som er af fotograf Aksel H. Sørensen og foto side 15 sidste spalte, som er af fotograf Kim Nielsen.

Grøn Viden

